

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2001 m. gegužės 5 d.

Nr. 88 (18)

Saturday supplement May 5, 2001

No.88 (18)

Nijolė Miliauskaitė

Vytautas Bložė

Poezijos sparnais — į užjūrį

jau po vidurnakčio, plentas tuščias, lekia
tolyn mašina, mėnuo
lėtai pakyla, didžiulis, rausvas, snaudžia
nuvargę bendrakeiviai, kalbasi kas, pusbalsiu

kvepia pavasariu

važiuoti naktį, užmiršus
ko ir kur
kai viskas
prieš akis dar

perbėga kelią mėnuo

lygumos, tamsūs miškai, lėtos
mieguistos upės, amžinai
taip norėtum važiuoti

vėl
perbėga kelią, mėnuo, dar kartą, pakimba
virš galvos tau, iš dešinės
lig pusės, visas lyg kruvinas

senas parkas, nubertas neužmirštuolėm
fazanai, rėkauja povas
šulinys už fligelio, pasiūlęs
šalto kaip ledas vandens

tamsiais išdaužytais langais oranžertja, išlenktas
tiltas per prūdus, ir du
ištikimi sargybiniai, dvi gulbės
saugančios tvenkinio dugne
paslėptą lobį

(parodyk
žiedą, paveldėtą, ištark
sutartą žodį)

kiek
prarasta, pagalvojau, rinkdama gėles ir vaizdus
per savo aklumą, per skurdą ir prietarus

ar kas kada nors
ištrauks iš dumblo
baltą marmurinę
žydinčios Floros statulą
pastatys
taj vietoj, kur ir turėtų
stovėti, kur nurodys
sodininkas Gotlybas, liuteronas, palaidotas
už kapinių tvoros
terasoj žingsniai, šmėsteli kas akyse
baltas, ir vėl
tuščia, vakaras vėsta, nieko
nėr, su žiedu, su slaptažodžiu, neužmirštuolės, jos vienos
apverkia mus

rausvi, pilki, beveik juodi
tamsiai violetiniai, lelijiniai, margi
su persipynusiom gyslom su smulkiais
ir stambiais grūdais, kanapėti ir lygūs

su ženklais, sunkiai įžiūrimais

vieni nušlifuoti, kiti neužbaigti dar

akmenys
po kojom, geriausio
juvelyro darbas

pavasario dienos
paprastos, mylimos, prarastos

šimet ir vėl
pirmąkart mačiau gandrą
ne skrendant, o ne, žirgliojant per lauką, nekoks
metams tai ženklas

o šivakar
gegutė užklupo mane, užkukavo — prikyštės hišenė
nė gražio

kad galėčiau
panardinti veidą
violetiniuos žaliuos
pavasari, tavo alyvų kvapus, jų kekėse sunkią
laimę man dovanok

MIEGANTIS KŪDIKIS

miega miega, oi tebemiega
kur mėlyna mėnesiena išausta kilimų raštuose
miega miega, oi tebemiega
vaikutis ant vijoklių supamo kranto

praeina karavanai dykumų išdžiūvusiom upėm
kur mėlynos gulbių poros išplaukia iš veidrodžio
miega miega, oi tebemiega
kur tarp knygų lentynų jau kiti amžiai

miega, ilgesio strėlės krūtinėje
tarp kilimų raštų, daiktų aureolių
miega, paguldymas, vijoklių vygėje
kur tik nepastebimas vėjas prieina ir pasupa jį

oi dar tebemiega pilis jo, svajonėse
jo darbai, jo ginklai, jo kupranugariai
tebemiega, naktim persirengusi
diena, išsiuvinėta kilimu raštuose

o amžinoji būtie! Fiat lux! Fiat fruz!
amžinoji būtie, į tave kreipiuosi, nes grįžtu į tave aukodamas
nemigo vaisių: tai smilkalų kamuoliai pasitikejimui
liks, aureolė, daiktų išplėstų sugrįžimui, išplėstų piratų laivų,
sugrįžimui

miega miega, oi tebemiega
kol nemigo vaisių priima pasenę dievai
miega miega, oi tebemiega
vaikutis ant vijoklių kranto.

Priklaupiu ir išeinu iš bažnytelės.
Trūksta oro. Sopa širdį. Sunku
išnešiot visa tai. Turėjai žūti,
O išlikai. Dangstydamasis, slapstydamasis, vienu vienas
Tuščiam pogrindyje. Kiti žuvo.
Troškai išlikti. Įsiminti. Išverti ir paliudyti.
Pats Dievas viską matė.

Stoviu vienas šventoriuje. Springstu
Žodžių ašakomis. Keršto nuodais
Springstu.

Žiūriu juodvarnių akimis, prie akių
Prisidėjus žiūronus, žvelgiu į tolį.
„Marija Marija!“ —
Girdžiu.

Dar keli žingsniai. Pro vartus. Čia jie gulėjo.

Kaip pamišę gegutės rauda,
Dega tėviškėje kruvinos žaros.
Kas paliudys baisiąją skriaudą?
Siaučia maras, raudonas maras.

Kur jūs, mano žalieji broliai?
Kilkite kilkit iš kapo žygin!
Kas paguos artojėlių varguolių,
Kai paparčiai krauju pražydo?

Guli broliai, turgavietėj guli,
Išrikuotas brolių pulkas.
Spardo brolius batai didžiuliai,
Varva brolių kraujas į dulkes.

Raukit plaukus, beržai svyruokliai!
Ažuolai, iš siaubo drebėkit!
Sesutes jie užsmaugė daboklėj,
Dar prieš mirtį drisė išniekint...

Žmogus, žmogui daugiau ne brolis.
Žmogus — aklas žmogėdros vergas.
Tai nuo kraujo paraudo tolis!
Tai nuo kraujo pasaulis margas!

Kur dar aš šlitinėju vienas?
Kurgi mano šaltasis kapas?
Į akis neša vėjas plėnis,
Ir svaigina kraujo kvapas.

Ar tai aš? Tai tik mano šešelis
Mūs šventąsias turgavietes lanko.
Pasiklauso raudų gegutėlės,
Kai beržai rauna plaukus rankom.

Ko sulauksime? Viltys jau nyksta.
Kas gyvens čia? Statulos gipso?
Nusišovus ir mano jaunystė
Ant turgavietės grindinio drybso.

Poezija džiugina sielą, kaip patys pirmieji pavasario žiedai, nedrąsiai iškėlę galveles iš saulės spindulių atšildytos, pietų vėjelio nuglostytos žemės.
Romualdo Kisieliiaus nuotrauka

Dirigentui ant pulto sukritus

Penktadienį, balandžio 20 d., Berlyne, Deutsch operos teatre, dirigudamas Verdi „Aida“, širdies priepuolio ištiktas, ant dirigento pakylęs sukrito italų dirigentas, kompozitorius Giuseppe Sinopoli. Nuvežus į ligoninę sekančią dieną mirė. Buvo sulaukęs 54 metų.

G. Sinopoli, kaip dirigentas, daugiausia reiškėsi romantinės ir modernios krypties repertuare. Buvo žinomas greito tempo mėgėjas taip, kad kartais ir lėta kūrinio dalis „ristele“ tapdavo.

G. Sinopoli gimė 1946 m. lapk. 2 d. Venecijoje (Italija). Muzikos studijas pradėjo vėlo-

Studijavo Venecijos konservatorijoje. Šalia muzikos, jį domino ir medicina. Be to, ir jo tėvas galvojęs, kad jaunam, inteligentiškam jaunuoliui muzika nesanti pats geriausias pasirinkimas. Jis pageidavo, kad sūnus įsigytų „rimtesnę“ profesiją. Todėl Giuseppe, neišsivadėdamas ir muzikos, įstojo į Padua (Italija) medicinos universitetą. Medicinos studijas baigęs, 1970 m. įsigijo medicinos daktaro laipsnį.

Tapęs daktaru ir susilaukęs pasiūlymų dirbti ligoninėse, tais pasiūlymais nesusizavėjęs, vėl grįžo prie muzikos.

Dirigavimą Vienoje (Austrija) studijavo pas prof. H. Swa-

rinsky, o kompoziciją — pas Bruno Madeira ir Franz Donatany, Darmstad (Vokietija).

G. Sinopoli gan ambicingas veikėjas „Souvenir a la memoire“ buvo išgirstas New Yorke, Julliard muzikos mokykloje 1978 m. Po koncerto NY Times rašė: „...veikalą galima pavadinti žaviu barokiniu paveikslu, išpuošta turtiniais dekoratyviniais efektais, operatiniais sūkuriais ir kontrastais“.

Jis rašė solinę, orkestrams ir kamerinę muziką. Didžiausio pasisekimo susilaukė jo dviejų veiksmų opera „Low Salome“, kurios premjera įvyko 1981 m. Miuncheno (Vokietija) operos teatre.

Bet labiausiai visus stebino jo nepaprastai greitai žingsniai, kopiant aukštyn dirigavimo laiptais. Jam operų teatrų durys plačiai atsivėrė, kada su didele sėkme 1978 m., Venecijoje, dirigavo Verdi „Aida“ pastatymą. Po to, jis kviečiamas ir diriguoja Verdi „Atila“ Vienoje (Austrija), Puccini „Mannon Lescaut“ Londone (Anglija) ir kitur.

Giuseppe Sinopoli debiutavo New Yorke įvyko su NY filharmonijos orkestru, atliekant Mahler „Šeštąją simfoniją“ 1982 m., o Metropolitan operos teatre pirmą kartą dirigavo 1985 m. Puccini „Tosca“ pastatyme. Po to, abiejų New Yorko teatrų scenose, jis buvo dažnai matomas.

Dirigento pareigose yra buvęs Dresden Stadskapelle (Vokietija), St. Cecilia Academy Romoje ir London Philharmonic orkestruose. Pastarajame orkestre, nuo 1987 iki 1995 metų, buvo užėmęs muzikos direktoriaus pareigas.

Nepaisant, kad jis tiek daug laiko skyrė muzikai, bet to dar neužteko. Stoją į universitetą Romoje ir ten, archeologijos skyriuje, studijavo egiptologiją. Šiame studijas užbaigė. Baigimo diplomas būtų buvęs įteiktas tą dieną, kada jis mirė — balandžio 21.

Netikėta ir tokia ankstyva Giuseppe Sinopoli mirtis muzikos garsų pasaulyje bus jautiama.

P. Palys

Dirigentas, kompozitorius Giuseppe Sinopoli.

Poeziją ir pavasarį atveš poetai iš Druskininkų

Gegužės 13-20 dienomis JAV lietuvių telkinis LB Kultūros tarybos (pirmininkė Marija Remienė) iniciatyva lankys originalūs poetai iš Lietuvos, iš čiurlioniškai skambančių Druskininkų — Nijolė Miliauskaitė ir Vytautas Bložė;

gegužės 13 d., sekmadienį, LB Detroit, apylinkė (pirm. Valdas Pištys) rengia poezijos popietę Southfield, MI, parapijos salėje po šv. Mišią; gegužės 19 d., šeštadienį, 7 v.v. — vakaras Čikagoje, Jau-

nimo centre, Čiurlionio galerijoje;

gegužės 20 d., sekmadienį, 12:30 v.v. — PLC, Lemonte, Lietuvių dailės muziejuje.

Poezijos mylėtojų laukia susitikimai su žymiais Lietuvoje poetais ir savitomis asmenybėmis. N. Miliauskaitė 2000 m. tapo Kultūros ir meno valstybinės premijos laureate (už naujausią poezijos knygą „Sielos labirintai“); Vytautas Bložė — „Poezijos pavasario“ ir poetinio „Druskininkų rudens“ laureatas.

Visą vasarą skambės muzika

Lietuvos Nacionalinės filharmonijos generalinį direktorių Gintautą Kėvišą paskyrus kultūros ministru, didžiausios Lietuvos koncertinės organizacijos vadovu tapo buvęs jo pavaduotojas Egidijus Mikšys. Tad jo, naujojo generalinio direktoriaus, ir paprašėme pasakoti *Draugo* skaitytojams apie vasarą vyksiančius muzikinius renginius, kurie visada domino atvykstančius į tėvynę užsienio lietuvius.

Pirmiausia apie patį Egidijų Mikšį. Jis — kaunietis, profesionalus pianistas, skambinti fortepijonu pradėjęs nuo penkerių metų. Medikai tėvai labai teptirė ankstyvam sūnaus pasirinkimui, tad instrumentą pirkti teko seneliui. Nuo tada, niekieno neraginamas, mokėsi, grojo, vėliau dirbo Kultūros ministerijoje, Kauno filharmonijoje, organizavo populiarius muzikinius renginius jaunimui. Į Lietuvos Nacionalinę filharmoniją prieš keletą metų pakvietė jos vadovai.

Pasakojimą Egidijus Mikšys pradėjo nuo besibaigiančio koncertų sezono. Jį vertina gerai, nes vyko daug idomių koncertų, vilniečiai ir kitų Lietuvos vietovių gyventojai klausėsi žymių pasaulio muzikos virtuozų, tokių, kaip altistas Jurijs Bašmet, jo vadovaujamas Maskvos virtuozų ansamblis, matė Lietuvos Nacionaliniam simfoniniam orkestrui diriguojantį maestro Mstislav Rostropovič, kuris M. K. Čiurlionio simfoninę poemą „Miške“ dirigavo ne tik Vilniuje, bet ir Paryžiuje, atidarant šio Lietuvos menininko dailės parodą. Klausytojų dėmesio susilaukė Vilniuje gimusio, vėliau JAV gyvenusio garsaus smuikininko Jascha Heifetz atminimo savaitė, lietuvių kompozitorių kūrinių premjeros ir kt. Įvairiose užsienio valstybėse gastroliavo filharmonijos Nacionalinis simfoninis orkestras, vadovaujamas Juozo Domarko, Lietuvos kamerinis orkestras, vadovaujamas Sauliaus Sondeckio. Visą sezoną vyko šio orkestro 40-mečiui skirtų koncertų ciklas. Visko neišvardinsi, tad geriau žvilgtreti į tai, ką numatoma surengti vasaros mėnesiais, kai Lietuvą gausiausiai lanko gimtųjų kraštų išsiilgę, svetur gyvenantys, tautiečiai.

Didžiausias Lietuvos Nacionalinės filharmonijos vasaros renginys — „Vilniaus festivalis 2001“, šiemet vyksiantis jau penktą kartą. Pagal tradiciją, kasmet kviečiamas vienas žymus pasaulio orkestras ir dirigentas. Pernai tai buvo Milano operos teatro „La Scala“ orkestras ir dirigentas R. Mutti. Šiemet, gegužės 27 d., Vilniaus universiteto Didžiajame kieme, kuriame vasarą surengiamas ne vienas koncertas, gros Sankt Peterburgo Marijinskij teatro simfoninis orkestras. Jam, taip pat jungtiniam Lietuvos chorui, diriguos Kirovo operos teatro, Roterdamo filharmonijos ir Metropolitan operos New York vyriausiasis dirigentas Valery Gergiev iš Rusijos. Skambės G. Mahler simfonija Nr. 2.

Kita festivalio tradicija — lietuvių kompozitorių kūrybos koncertai. Šiemet, birželio 2 d., koncerte „Šiaurės Jeruzalės“ (taip vadinamas Vilniaus) muzika“ skambės Vidmanto Bartulio, Mindaugo Urbaičio,

Algirdo Martinaičio, Onutės Narbutienės muzika. Vakaras skiriamas holokausto atminimui.

Festivalio programoje kiekvieną kartą yra specialiai jam užsakytas naujas kūrinys. Pernai tai buvo kompozitoriaus Broniaus Kutavičiaus opera „Lokys“. Šį sykį, birželio 27 d. Lietuvos Nacionalinis simfoninis orkestras gros kompozitoriaus Osvaldo Balakausko simfoniją Nr. 5. Diriguos prof. Juozas Domarkas. Birželio 12 d. Lietuvos kamerinis orkestras, diriguojant prof. Sauliui Sondeckiui, gros G. F. Handel „Vandens muziką“ ir „Fejerverko muziką“. Birželio 20 d. J. S. Bach, L. van. Bethoven, S. Prokofjev ir kitų kompozitorių kūrinius fortepijonui skambins talentingas jaunas pianistas Andrius Žlabys, Philadelphia Curtis muzikos instituto absolventas, kurį gerai pažįsta ir JAV lietuviai. Viena didžiausių festivalio „scenų“ bus Trakų pilies kiemas. Jame birželio 23 d. Lietuvos Nacionalinis simfoninis orkestras su solistais iš JAV atliks G. Gershwin populiarius kūrinius. Birželio 16 d. čia koncertą surengs, antrą kartą Vilniaus festivalyje dalyvaujanti, ispanų Flamenko šokėja Maria Vivo ir jos šokio teatras. Birželio 30 d. Trakuose bus parodyta G. Verdi operos „Kaukių balius“ premjera, mat, kasmet žiūrovai susilaukia naujos operos. Šį kartą spektaklį režisuos, Didžiojoje Britanijoje gyvenanti, ten pargarsėjusi menininkė — Dalia Ibelhauptaitė. Dirigentas — Gintaras Rinkevičius — Valsybinio simfoninio orkestro meno vadovas.

Iš svečių Egidijus Mikšys minėjo birželio 5 d. Filharmonijoje grosiantį mušamųjų ansamblį iš Prancūzijos. Birželio 7 d. Bernardinų bažnyčioje skambės 16 amžiaus italų kompozitoriaus Orlando di Lasso muzika. Gros ir dainuos ansamblis Huelgas iš Belgijos, vadovaujamas Paul Van Nevel.

Idomus bus birželio 24-osios koncertas, kuriame gros vienas geriausių pasaulyje San Francisco simfoninis orkestras, vadovaujamas Alasdai Neale. Liepos 3 d. Filharmonijos salėje koncertą surengs garsus smuikininkas Maxim Vengerov ir ansamblis „Virtuozai“. Svečiai gros N. Paganini, P. Čaikovskij, F. Schubert, A. Dvoržak ir kitų autorių kūrinius, aranžuotus žymaus prancūzų džiazo smuikininko D. Lokwood. Šventę liepos 5 d. didžiulėje „Lietuvos ryto“ salėje užbaigs JAV

Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose įsikūręs Žemaičių dailės muziejus.

Žemaičių dailės muziejus laukia idėjų

Apie Žemaičių dailės muziejų Plungėje žemaičiai be abejo žino, tik, artėjant vasarai, norisi jiems priminti, kad į savo kelionių maršrutus nepamirštų įtraukti ir šio nuostabaus gamtos ir architektūros ansamblio ant Babrungo upelio kranto — Oginskių dvaro rūmų ir parko.

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro vardas dažnam pirmiausia siejasi su M. K. Čiurlioniu, kuris ten ankstyvoje jaunystėje mokėsi ir grojo rūmų orkestre. Spėjama, kad Plungės parko vietoje senovėje buvusi alkavietė, kur amžinąją ugnį kurstė vaidilutės, todėl galima įsivaizduoti, kad puikajame parke stūkantis milžinas ažuolas, 1960 m. pašelbtas gamtos paminklu, prisimena tuos legendų laikus.

Garsi didikų Oginskių giminė etnografinėje Lietuvoje gyvena apie 400 metų. Ji save kildina iš Rusijos valdovų Riurikaikių. Vienam šios giminės atstovui — Dmitrijui Hlušonokui — 1486 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis padovanojo Uogintų dvarą (Kaišiadorių raj.). Iš čia ir kilo Oginskių pavardė. Nuo XVII amžiaus pabaigos Ogins-

džiažo žvaigždės — pianistas Herbie Hancock ir jo „Electric Band“.

Lietuvos Nacionalinės filharmonijos generalinis direktorius Egidijus Mikšys, kviesdamas į Lietuvą atvyksiančius tautiečius ne aplenkti koncertų salių, taip pat priminė, kad vasarą muzika skambės Nidoje, evangelikų bažnyčioje, Palangoje, kur jau 31 kartą rugpjūčio mėnesį vyks Lietuvos kamerinio orkestro muzikos vakarai „Nakties serenados“ parke, prie Tiškevičiaus rūmų.

Jadvyga Godunavičienė

Australijos lietuvių dailininkė Dalia Antanaitienė Žemaičių dailės muziejaus atidaryme.

kiai darė didelę įtaką Lietuvos politiniam, ekonominiam ir kultūriniam gyvenimui. Iš šios giminės iškilo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris, maršalka, išdininkas, Žemaitijos seniūnas, 3 etmonai, 9 vaivados, 10 kaštelionų, 5 Lietuvos Vyriausiojo tribunolo pirmininkai, 2 kompozitoriai, kiti garsūs žmonės.

Liaudies meistro Stanislovo Riaubos atminimui Plungės Žemaičių dailės muziejuje skirtas atskiras kambarys.

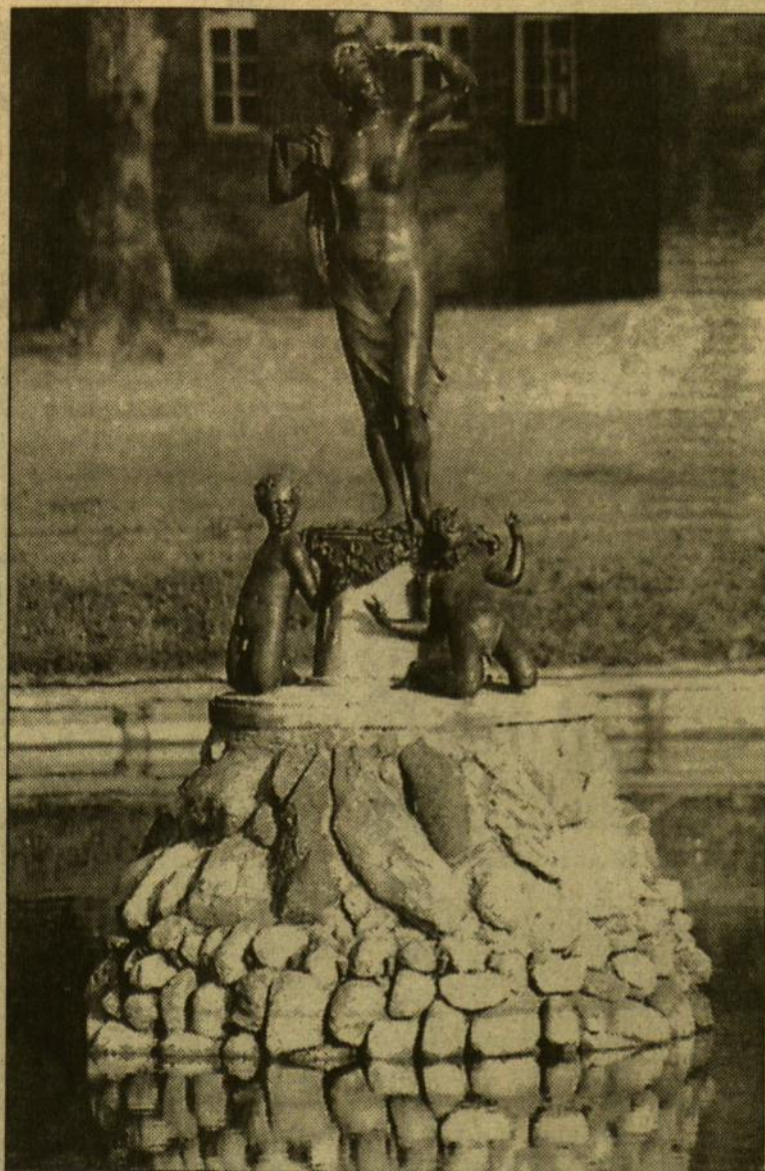
Plungės dvarą įsigijo Mykolas Oginskis XIX amž. antroje pusėje (jo brolis turėjo Rietavo dvarą). Čia pastatė gražius rūmus ir įsirengė rezidenciją. Kunigaikščiai Marija ir Mykolas Oginskiai paliko gražų pėdsaką Plungėje. Kunigaikštis, sakoma, buvo malonus žmogus, su vietiniais kalbėjęs jų gimtąja kalba, rėmė pastangas atgauti lietuvišką raštą, gynė valstiečius ir rūpinosi jais bei jų vaikais, kurių gambiausius leisdavo į mokslo ir mokėdavo stipendijas (jį gavo ir jaunasis Kostukas Čiurlionis). Jo iniciatyva Plungėje buvo organizuojamos žemės ūkio parodos, geriausi

ekspонатai buvo apdovanojami. Rūmuose veikė orkestras.

1902 m. rūmų šeimininkui mirus, juos prižiūrėjo žmona. Užgriuvę karai Oginskių rūmų turtus — biblioteką, rankraščius, meno vertybes, brangenybes — išblaškė, nukentėjo ir patys pastatai. Čia prieš karą veikė „Saulės“ gimnazija, buvo įsikūrusi Lietuvos kariuomenė, 1941 m. — okupacinė rusų kariuomenė, tais metais rūmus nuniokojo gaisras ir iki 1953 m. jie stovėjo nenaudojami. 1959 m. buvo pradėti atstatymo darbai, o 1961 m. čia įsikūrė Plungės vidurinė mokykla, po to Statybinių mokykla, kuriai dar tebeveikiant, pirmaisiais nepriklausomybės metais Plungės kultūrininkai, radę užtarę ir Vilniuje, ėmė puoselėti Žemaičių dailės muziejaus idėją. Oficialus atidarymas įvyko 1994 m., kartu su Antrosios pasaulio žemaičių dailės parodos atidarymu. 1995 m. visas dabartinis Oginskių rūmų ir parko kompleksas perėjo Žemaičių dailės muziejaus žinion.

1993 m. čia buvo surengta iš Plungės apylinkių kilusio dailininko Juozo Bagdono kūrybos paroda. Vėliau kultūros entuziastė Beatricė Vasaris čia įkurdino iš JAV parvežtą ir žemaičiams padovanotą tapytojo Adomo Galdiko darbų kolekciją. 1994-1996 m. buvo surengtos Liudo Truikio, Telesforo Valiaus, Jono Švažo, Valerijono Jusio, Dalios Matulaitės, Genovaitės Jacėnaitės, Algimanto Valiaus ir kitų žemaičių personalinės parodos. Užsibrėžta kas ketveri metai organizuoti pasaulines žemaičių parodas. Čia nuolat vyksta kamerinės muzikos ir poezijos vakarai, spektakliai, rengiamos muzikos šventės po atviru dangumi, dailininkų plenerai, moksleivių ir studentų kūrybinės vasaros stovyklos, vyksta pokalbiai apie meną. Veikia nuolatinė meno paroda pardevimas.

Plungė šiandien yra vienas iš Lietuvos kultūros centrų, kuriuos lanko ne tik tėvynainiai, bet ir svečiai. Muziejus palaiko ryšius su išeivijoje gyvenančiais kultūrininkais. Fonduose yra JAV dailininkų dovanotų Juozo Bagdono, Onos Čepelienės, Vytauto Igno, Leono Pabedinsko, Petro Vaškio, Jadvygos Paukštienės kūrinių. Muziejaus globėja Danutė Baltutienė padovanojo Australijoje gyvenančių dailininkų Adomo Vingio, Vaclovo Rato, Dalios Antanaitienės, Lauros Baltutis, Rimo Kabailos, Vidos Kabailienės, Evos Kubbos, Irenos Smilgevičiūtės Jokubauskienės darbų. Plungėje saugomas mirusių išeivijos dailininkų Telesforo Valiaus (Kanada),

Atkurta fontano skulptūra Oginskių rūmų parteryje Plungėje.

Išeivijos dailininkas Juozas Bagdonas 2-osios personalinės parodos atidaryme su muziejaus darbuotojais.

Alfonso Dargio (Vokietija), Adomo Galdiko (JAV), Pauliaus Augiaus (JAV) kūrybinis palikimas. Čia kaupiama ir eksponuojama medžiaga apie istorinius įvykius ir žmones. Atskiras memorialinis kambarys skirtas nepaprastam žemaičių talentui medžio dro-

žėjui Stanislovui Riaubai.

Plungės Žemaičių dailės muziejus — pirmas ir vienintelis Lietuvoje regioninis dailės muziejus. Jis laukia žemaičių, kur jie begyventų, idėjų ir dėmesio.

Audronė V. Škiudaitė

SIŪLO SUVIENODINTI KALENDORIŲ

Ekumeninių pamaldų metu, užbaigiant krikščionių vienybės savaitę sausio 25 d., popiežius Jonas Paulius II pasiūlė žengti konkretų žingsnį krikščionių vienybės link ir susitarti dėl bendros Velykų švenčių datos.

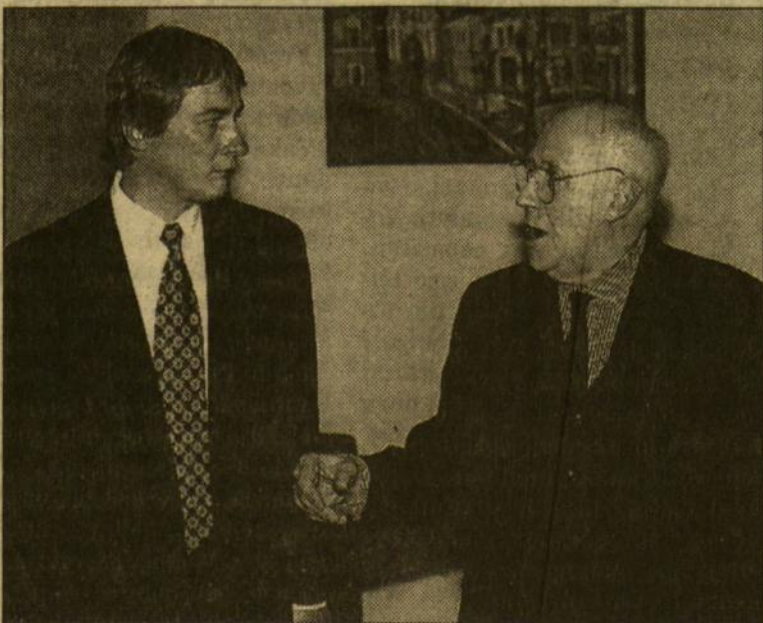
Kaip retai pasitaiko, šiais metais skirtingų krikščioniš-

kų denominacijų kalendorius sutapo — Velykos buvo minimos balandžio 15 d. „Tai mus turėtų padrausinti susitarti dėl bendros šios šventės datos“, — sakė šventasis Tevas. Jam buvo pritaria smarkiais plojimai.

Ceremonijos prie Šv. Petro bazilikos metu skirtingų Bažnyčių atstovai skaitė šv. Pauliaus laiškus graikų, sirų ir rusų kalba.

Plungės Oginskių rūmų parteris.

Egidijus Mikšys (kairėje) su Lietuvos bičiuliu maestro Mstislav Rostropovič.

Algirdo Rakausko nuotrauka

Leidiniai

Kalbininko knyga

Antanas Klimas.

Vilniuje išleista Rochester, N.Y. gyvenančio kalbininko Antano Klimo nedidelė, bet įdomi knyga *Kalbos puošmenos ir pabios*. Pratarinėje autorius pažymi, jog „jau seniai žinoma, kad lietuvių kalba yra pati archaikiškiausia, pati seniausia iš visų gyvųjų indoeuropiečių kalbų. O svarbiausia yra tai, kad lietuvių kalba turi labai senų bruožų visuose kalbos lygiuose: ir garsyne (fonetikoje, fonologijoje), ir gramatikos sandaroje (linksniuotės, asmenuotės, dalyviai...), ir žodyne, ir sintaksėje (žodžių tvarka, sakinių sandara), ir žodžių daryboje“. Šioje knygoje surašyti bei paaiškinti kai kurie senieji ir naujieji mūsų kalbos bruožai, kurie ją išskiria iš kitų indoeuropiečių kalbų.

Knygoje autorius pateikia indoeuropiečių prokalbės garsų pavyzdžių, paaiškina, kuo jie panašūs į lietuvių kalbos garsus. Nagrinėdamas daiktavardžius, būdvardžius, kitas kalbos dalis, A. Klimas pažymi, kad lietuvių kalba ligi šių dienų yra išlaikiusi apie 3,000 pati seniausių indoeuropiečių prokalbės žodžių — daugiausia daiktavardžių, veiksmazodžių ir skaitvardžių — kaip antai *akis, ausis, nošis, pilvas*. Bet lietuvių kalba pasidėrė ir naujų, grynai savo žodžių. Pavyzdžiui, mūsų kalbos daiktavardis *plaučiai*, pasak A. Klimo, yra kilęs iš veiksmazodžio *plaukti*. Kai kurios baltų prokalbėje atsiradusios žodžių (pvz. *ranka*) yra net pasiskolinę slavai.

Knygoje rašoma, kad lietuvių kalba iš visų gyvųjų indoeuropiečių kalbų yra geriausiai išlaikiusi šios prokalbės garsus (pvz. *a, e, i, u*, ir kt.). Mūsų kalbos skaitvardžiai taip pat skamba labai panašiai, kaip rekonstruotos indoeuropiečių prokalbės formos (pvz., ide. prokalbės forma *treys/trejes* atliepia mūsų *trejetas, trys*).

Savo knygoje A. Klimas taip pat pabrėžia mūsų kalbos turtingumą, vaizdingumą, spalvingumą. Jis sumini atvejus, kai lietuvių kalbos formos savo savitumais išsiskiria iš indoeuropiečių kalbų. Antai, tik lietuvių kalba turi būtajį dažninį laiką, joje daugiau dalyvių ir jų formų. Jokia kita indoeuropiečių kalba neturi tiek daug mažiųjų bei mažųjų lyčių (formų), kiek jų turi mūsų kalba (*brolis, brolelis, brolytis, brolytis* ir t.t.). Pasak A. Klimo, lietuvių kalba pagyvinama, pajvairinama vaizdingi posakiai (idiotizmas). Pvz., *devynios galybės, bėga kaip akis išdeges* ir pan. Gal daugiausia

įvairiausių vaizdingų posakių — idiomų arba frazeologizmų, ypač pasakose, yra su žodžiu *velnias* (pvz., *gyvas velnias* — labai daug).

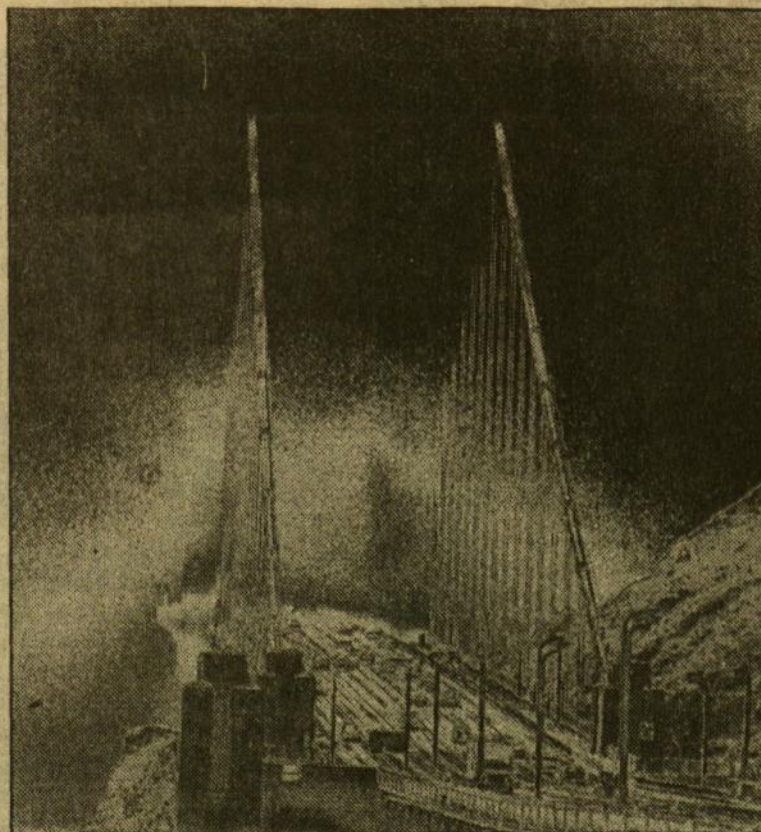
Autorius pažymi, jog lyginamosios kalbotyros baruose svarbu yra tai, kad tik dvi baltų kalbos (lietuvių ir latvių) iki šiol yra išlikusios ir yra gyvos, tuo tarpu kai senosios indoeuropiečių kalbos jau seniai išnykusios. A. Klimas pateikia daug pavyzdžių, kurie rodo, kad nuo pat indoeuropiečių prokalbės laikų (apie 3000 metų prieš Kristų) baltų kalbos mažiausiai pakitusios, pažeistos svetimų įtakų.

Todėl A. Klimas prieina išvados, kad lyginamosios kalbotyros specialistams, studijuojantiems indoeuropiečių prokalbę, dera remtis ne senųjų indų (sanskrito), ne klasikinėmis graikų ar lotynų, bet baltų kalbomis. Būtent lietuvių ir latvių kalbos turėtų būti indoeuropiečių kalbotyros tyrinėjimų centre. Čia A. Klimo išvados susižauja su garsiu italų kalbininku, Pisos universiteto profesoriumi P. U. Dini, kurio stambi studija *Baltų kalbos* 1997 m. pasirodė Italijoje, o užpėnai, išversta į lietuvių kalbą, išėjo Vilniuje. Šio indoeuropiečių ir baltų kalbų tyrinėtojo P.U. Dini knyga taip pat perša mintį, kad Vakaruose baltistika buvo tik tarsi indoeuropistikos tarnaitė, tik antrinis šių tyrinėjimų šaltinis. P.U. Dini savo veikalu privertė indoeuropistiką su visais jos pasiekimais tarnauti baltistikai, tapti indoeuropistikos mokslo atrama.

Jei A. Klimo knygoje *Kalbos puošmenos ir pabios* minimi lietuvių kalbos dalykai, anot autoriaus, nėra koks naujas Amerikos atradimas, o tik surinkti į vieną vietą ir paaiškinti pavyzdžiai, tai naujų, idiomų žinių suteikia paskutinis skyrelis „Vienos knygos istorija“. Tai A. Klimo atsiminimai apie tai, kaip jis kartu su dar dviem kalbininkais — Leonardu Dambriūnu ir William R. Schmalstieg parašė ir anglų kalba išleido lietuvių kalbos vadovėlį *Introduction to Modern Lithuania*, susilaukusio net penkių laidų. Tokio didelio lietuvių kalbos vadovėlio (457 psl.) anglų kalba dar nėra buvę. Ta knyga, 1999 m. (jau šešta laida) buvo išleista kitokiu pavadinimu *Beginner's Lithuanian*. Pennsylvania valstijos universiteto profesorius W. R. Schmalstieg šiam vadovėliui parašė beveik visą gramatikos priedą: čia rasime viską — nuo daiktavardžio ir būdvardžio linksniuotės, veiksmazodžių asmenuotės, net ir šiek tiek apie kirčiuotes bei 12 veiksmazodžių priešdėlių, rašo A. Klimas. Jis pažymi, kad ši lietuvių kalbos gramatika išleista į visą pasaulį: ne tik į JAV, bet ir į Kanadą, Pietų Ameriką, Europą, Afriką, Aziją, Australiją.

Knyga pajvairina, pagyvina ir kiti A. Klimo atsiminimai, kitokios „pabios“. Lietuvių kalbos instituto profesorius Vytautas Ambrazas gerai įvertino A. Klimo knygą, pridurdamas, kad ji bus naudinga mūsų visuomenei, ypač jaunimui.

Algimantas A. Naujokaitis

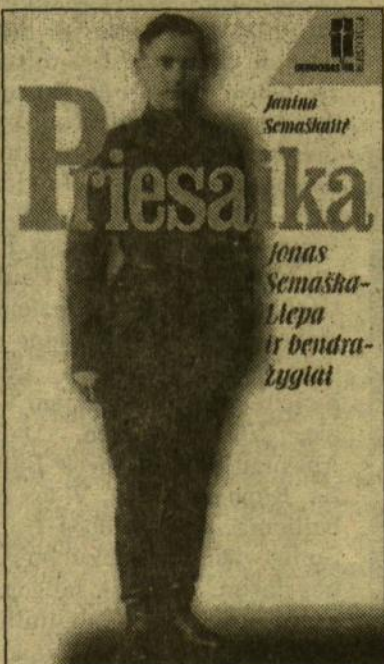
Algimantas Kezys. „Golden Bridge“ tiltas Kalifornijoje.

Kančiomis grįsta tautos istorija

Janina Semaškaitė Priesaika (Jonas Semaška-Liepa ir bendražygiai), dokumentinis esė. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. Vilnius. 2000.

Atrodo, kad Genocido ir rezistencijos tyrimo centrui atėjo į pirties metas: išeina knyga po knygos. Baigėsi tam tikras žinių kaupimo ir tyrimo metas, pagaliau medžiaga pradėta skelbti. Ši knyga, atrodo, nėra tiesiogiai centro darbas. Autorė, atlikusi tyrimą, prisiėmė žurnaliste (publicistinės emocijos šiek tiek ir pakenkia knygai, nes iš veikalo apie istorinius asmenis lauki faktų ir tik faktų).

Knygoje pasakojama apie keletą partizaninio karo dalyvių: Joną Semašką-Liepą, Bronių Butėną, Zigimą Daulenskį, Steponą Grybauską, Justiną Garšvą ir pateikiamas partizanės Jadvygos Malūkaitės dienoraštis.

Beveik pusė knygos skirta majorui Jonui Semaškai, partizanų Žemaičių legiono vadui. Idomu, kad jo vaikai, diplomatas Darius Semaška, viena kadencija dirbo Lietuvos ambasadoje Vašingtone, DC, kitarėjui.

Kas domisi partizaninio karo istorija, apie Joną Semašką daugiau ar mažiau žino. Gal mažiau žinomas jo biografijos tarpnis — Antrojo pasaulinio karo metai. Lietuvių savisaugos batalionų siuntimas į Rytų frontą — istorikų neliesta tema. Tai dar viena išprievartautos tautos istorijos dalis.

Autorė rašo: „Karas plėtėsi, vokiečiai, lyg beprotybės šoko iš tikti, žygiavo vis gilyn į Rusiją, frontas rytu rijo aukas, reikalaudamas naujų. Vos tik

surinkti lietuvių savisaugos batalionai buvo siunčiami į Rytų frontą. Lietuviams teko tarnauti ir vokiečių daliniuose: tankų, aviacijos, jūrų laivyno. Manoma, jog lietuvių tarnavo apie 40 tūkstančių. Viena pirmųjų karo aukų Rytų fronte tapo 7-asis batalionas“.

1942 m. balandžio mėn. Jono Semaškos vadovaujamas 7-asis batalionas atsidūrė prie Dono, Vinicos srityje. Saugojo strateginius objektus: geležinkelius, plentus, karinės amunicijos sandėlius. Lietuviai kariai, ne taip, kaip vokiečiai ir vengrai, labai žmoniškai elgėsi su rusų belaisviais, atliekamu maistu maitino badaujančius vietinius gyventojus. Tai lėmė vado J. Semaškos moralinės nuostatos.

1942 m. pabaigoje—1943 m. pradžioje, retėjant vokiečių kariuomenės gretoms, spiginant didžiuliam šalčiui, lietuvių 7-asis batalionas buvo perverstas į frontą prie Stalingrado, kur buvo nulemta karo baigtis. Kartu su feldmaršalo Pauliaus armija 7-asis kovėsi pirmosiose fronto linijose ir pateko į apsupimą. Lietuvių bataliono vadas Jonas Semaška pasirinko neįmanomai sunkų kelią: prasižveržti iš apsupimo ir trauktis atskirai nuo vokiečių. Lietuviai traukėsi pelkėtomis vietomis, o vėrtis reikėjo net per tris apsupimo žiedus. Vokiečių armija kapituliavo, Vokietijoje buvo paskelbtas gedulas, o lietuvių batalionas prasiveržė, nors ir su dideliais nuostoliais — iš 700 karių grįžo 400.

Išimtinai Stalingrado mūšio laimėjimo kaina: „Didįjį rusų persilaužimą fronte nulemė neregėtas žiaurumas. Iš visų Rusijos kalėjimų buvo paleisti mirtininkai — „štrafnikai“, nuteisti kalėti iki gyvos galvos ar ilgiems metams ištremti į lagerius. Jie buvo ginkluoti tik durtuvais ir kasutuvais, kas kelintas turėjo šautuvą su keliais šoviniais, o kas ir visai tuščiomis rankomis veržėsi pirmyn“...

Šio straipsnio autorei yra tekę kalbėtis su sovietų pusėje kovojusiu vadinamosios 16-osios lietuviškosios divizijos karininku (jeigu atmintis nemeluoja, a.a. V. Adomaičiu), kuris pasakojo, kad ir jų dalinys, atrodo, prie Velikije Luki, kur vyko svarbiausios šios divizijos kautynės, buvo pasiųstas tuščiomis rankomis. Jeigu lietuviai kariai ir turėjo

„Bus šventė ir mūsų gatvėje“

Julius Sasnauskas, Antanas Terleckas *Jei esame čia*. Vilnius, 2000. (Laiškai. 1978-1983-1986 m.) Lydimąjį žodį parašė ir knygą redagavo rašytojas ir buvęs disidentas Vytautas Girdžiūskas. Viršelio dailininkas Romas Orant.

Kas nemėgsta skaityti svetimų laiškų...

Neatsitiktinai buvusių disidentų — kun. Julius Sasnauskas ir Laisvės lygos (pogrindyje įsteigto 1978 m.) vado Antano Terlecko laiškus, rašytus vienas kitam iš įvairių vietų (J. Sasnauskas iš kariuomenės ir kalėjimo, A. Terlecko — iš tremties), išleido Rašytojų sąjungos leidykla: tai tikrai vertas dėmesio literatūros faktas.

Kai Julius Sasnauskas, kurį jo idejinis vadas Antanas vadina „Juliuku“, pradėjo rašyti šiuos laiškus, jis buvo dar jaunuolis. Tuo metu tarnavo sovietinėje kariuomenėje, į kurią paimdavo aštuoniolikmečius. J. Sasnauską dažnas išėivis prisimena iš „Lietuvių Katalikų Bažnyčios kronikos“. Jis nuo pat vaikystės, bendraudamas su žymiais pogrindžio veikėjais Viktoru Petkum ir Antanu Terlecku, įsitrukę į disidentinę veiklą. Bendradarbiavo slaptuose leidiniuose *Laisvės šauklys* ir *Vytis* (juos leido A. Terleckas). Bet, kaip matyti iš laiškų, jau tuo pat metu jis ruošėsi kunigystei.

1980 m. kartu su A. Terlecku buvo nuteistas ir įkalintas, vėliau ištremtas į Tomsko srities Parabelio gyvenvietę. 1987-1992 m. mokėsi kunigų seminarijoje Kaune, 1994-1997 m. gyveno Kanadoje, kur gavo kunigo šventimus. Nuo 1996 m. — vienuolis pranciškonas, nuo 1997 m. — Vilniaus Bernardinų bažnyčios rektorius. 1999 m. išleido knygą *Dar kartą — žmogaus*

šautuvus, juose nebuvo šovinių. Minėtasis karininkas buvo komunistas ir pasitraukė į Rusijos gilumą bei stojo į raudonąją armiją savo noru. Ir vis dėlto jis matė ir suprato, kad Lietuviškoji divizija buvo mesta į pavojingą ruožą plikomis rankomis tyčia — taip buvo norėta sunaikinti tautinį dalinį, nes tokiais staliniečiais nepasitikėjo.

Išvedęs karius iš apsupimo, J. Semaška trumpai pabuvo tėvynėje, o 1944 m. vėl buvo mestas į Rytų frontą — padėti kitam vokiečių daliniui, patekusiame į apsupimą. Buvo sužeistas, paskui — vėl į frontą. Antas sužeidimas — prie Velikije Luki. Ligoninėje raktikaulis sutvirtinamas geležiniu strypu, pagal kurį jau nepriklausomos Lietuvos metais buvo atpažinti jo palaikai.

Vokiečių štabo viršininkui dezertyravus, lietuvių dalins paliktas raudonarmiečių įkaitais. Talentingas vadas Jonas Semaška ir šį kartą su savo kariais atlaikė veržimąsi, o vokiečių pusėje kilo nepasitenkinimas: lietuvis neturėjo teisės nušauti vokiečio, tik atvirkščiai. Bet viskas baigėsi laimingai, lietuviai kariai gynė vadą, ir visi įkalčiai buvo jo pusėje. Dar vieną kartą, jau Kuršo mėsmales, Jonas Semaška nusprendė pasinaudoti Stalingrado patirtimi ir pelkėmis, atskirai nuo vokiečių išvesti iš apsupimo savo karius. Bet buvo pastebėti vokiečių gestapo. Vadas apkal-

Sanus.

Labai nesunkiai J. Sasnauskas laiškuose galima įžvelgti šiandieninį pamokslininką — iš jaunumės jis mąslus, jaunas senis, viską matuojantis prigimtais ar šeimos aplinkoje įgytais krikščioniškos moralės kriterijais. Jo vyresnysis draugas stengiasi išpurtyti iš jo atlidumą, bet jam taip ir nepasiseka. Julius Sasnauskas, OFM, per visas gyvenimo negandas išneša aukštą žmogiškumo kriterijų, kuriuo jis matuoja ir gyvenimo reiškinius, ir žmonių poelgius. Šiandien J. Sasnauskas vadovauja katalikiškam „Mazosios studijos“ radijui, kuris yra mėgiamas inteligentų, netgi nepaprastai žmonių, nes jo tikėjimas, jo bažnyčia yra ne tik tikra, išgyventa, asmeniškai, bet ir įdomi, traukianti prie savęs. Jeigu valstybės renginyje, kur jis mėgstamas kviešti, kalbą (pamokslą) sako J. Sasnauskas, visada tai bus jautriausias, giliausias žodis, vertinimas. O keista, nuo pat jaunumės svajojęs tapti kunigu, Lietuvoje to jis negalėjo įgyvendinti. Kunigu jis buvo išvėntintas Kanadoje. Matyt, tai ateities kunigas, iki kurio Lietuva dar tik auga.

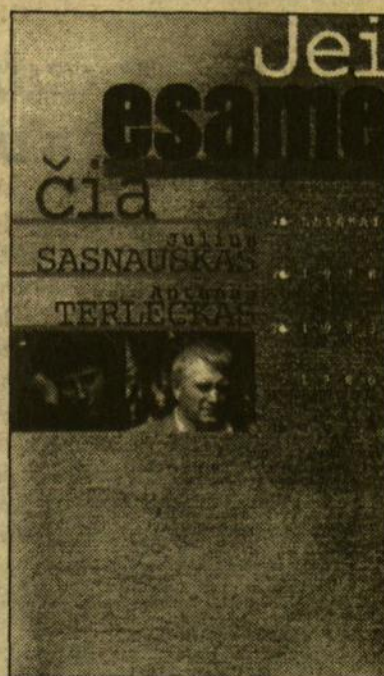
Visiškai priešinga yra kito laiškų autoriaus — Antano Terlecko asmenybė, kurią išsivija gerai žino iš „Laisvės“, „Amerikos balso“, „Vatikano“ ir kitų radijo stočių, okupacijos metais skelbusių jo pareiškimus, laiškus, raginančius nutraukti Lietuvos okupaciją. Tai kategoriškas, neatsilaidus, bet taip pat labai įdomus žmogus. Sekdama laiškuose besiliejančių jo minčių srautą, atpažinau savo kartą. Tik apie tai, ko Terleckas nebijojo pasakyti tiesiai į KGB ausį, visą kita tautos dalis tarpusavyje kalbėdavosi

tintas dezertyru. Gestapas areštavo J. Semašką, jis turėjo būti atiduotas karo lauko teismai. Batalionas apsupo gestapininkų būrį ir, nukreipęs į jį „pancerfaustus“, pareikalavo vadą grąžinti. Vokiečiams teko paklusti.

Kitam lietuvių batalionui teko nukentėti nuo vokiečių. 5-asis buvo paskirtas saugoti Baltijos pakrantę. Už tai, kad stengėsi nematyti latvių, bėgančių nuo raudonojo teroro į Švediją, lietuvių batalionas buvo nuginkluotas ir nubaustas. Nuginkluoti kariai buvo suvaryti į aikštę ir aikštę apsupta tankų ir kulkosvaidių. Kad įbaugintų kitus, „kaltuosius“ turėjo sušaudyti patys lietuviai.

Tai buvo neapsakomų tautos kančių ir pažeminimų laikotarpis. Frontui pasitraukus iš Lietuvos teritorijos, J. Semaškos bendražygiai arba pasitraukė į Vakarų, arba nuėjo partizanauti. Jie neišvaidavo savęs tarnaujančių sovietiniams okupantams. J. Semaška suformavo partizanų junginį ir tapo jo vadu. Jis buvo ištikimas, kad partizaninis karas nulemtas pralaimėti ir ragino partizanus legalizuotis, taip išsaugant gyvybes. 1946 m. majoras J. Semaška, greičiausiai išduotas, suimamas ir po metų, neišgavus iš jo jokių žinių, KGB nužudytas. Žmona su sūnumi Alvydu ištremiti.

Audronė V. Škiudaitė

pašnibždomis, tik artimiausiems žmonėms girdint (A. Terlecko ir visų kitų disidentų laiškuose iš tremties ar kalėjimų Sibire arba jam į Sibirą pirmiausia buvo siunčiami į Vilniaus KGB, čia verčiami į rusų kalbą, kad galėtų perskaityti jo „auklėtojai“, ir tik tada siunčiami adresatui).

Laiškuose atsiskleidžia maištinga mastytojo prigimtis. Su dideliu malonumu skaitydama Antano Terlecko laiškus, atleiau jam jo radikalumą ir perlenkimus, netgi, mano nuomone, klaidas, kurias matydavau, stebėdama jį pastarųjų metų nepriklausomos Lietuvos gyvenime.

Tie būdo bruožai, kurie A. Terleckui padėjo kovos su sovietine sistema metais, dabar, atrodo, jam kenkia. Galima pagalvoti, kad jis (ar jis vienas?) nesugeba gyventi laisvės sąlygomis. Kai nėra priešų, juos reikia surasti. O šandien valstybei taip reikia jos piliečių supratimo ir tarpusavio pasitikėjimo. Sunku būdavo žiūrėti į A. Terlecką Seime, kai jis bekompromisingą kovą kovojau su Gedimynu Vagnoriumi (ir dar tebekovojau), kai šis, būdamas vyriausybės vadovas, atleido jo brolių iš Lietuvos banko vadovo pareigų, ieškodamas netgi savo buvusių priešų komunistų palaikymo. Bet iš A. Terlecko neatimsi jo asmenybės spalvingumo. Jeigu kada nors kas nors rašys romaną ar kurs kino filmą apie disidentus, vienu iš pagrindinių herojų ten būtinai bus A. Terleckas. Jis visada buvo atviras, neslėpė nei savo gerųjų, nei blogųjų charakterio pusių.

Vienas iš jo laiškuose ypač ryškių būdo bruožų — kategoriškumas, vertinant kitų poelgius, bet nesavikritiškumas sau pačiam. Štai laiškuose jis pasmerkia savo bendražygius vien todėl, kad šie neužjaucia jo žmonos, nelanko jos, kai, nuteisus vyrą, ji lieka viena su trimis vaikais. O pats, grįžęs iš kalėjimo (išauk, tai nebeat-sispindi knygoje), jau laisvos Lietuvos metais, ją, praradusią sveikatą, nepalyginamai žiauriau nusikraudžia. Tai tikras dramos ar psichologinio romano herojaus tipas.

Laiškų knyga duoda medžiagos įvairiais aspektais pažvelgti į praėjusią epochą, sovietinę sistemą, disidentizmą, su juo susijusias asmenybes. J. Sasnauskas ir A. Terleckas laiškuose praturtino negausų epistoliarinį lietuvių literatūros žanrą.

„Bus šventė ir mūsų gatvėje“, mėgdavo rašyti savo laiškuose Antanas Terleckas Juliukui. Bet kažkodėl ta šventė tęsėsi tik pirmąją laisvės dieną. Kas kaltas, kad tolesnis gyvenimas mums apkarto? Priežasčių tikriausiai reikėtų ieškoti mumyse pačiuose.

Audronė V. Škiudaitė